

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته علوم سیاسی

موضوع:

جنبش جماعت دعوت و تبلیغ در جنوب شرق ایران

استاد راهنما:

دکتر غلامرضا خواجهسروی

استاد مشاور:

دکتر ابراهیم برزگر

دانشجو:

نصرالله خواجه

پاییز ۱۳۹۱

چکیده

یکی از فراگیرترین جنبش‌ها و حرکت‌های اسلامی معاصر، در سال (۱۳۰۵ش/۱۹۲۶میلادی) توسط مولانا محمد الیاس کاندهلوی (متوفی ۱۳۲۳ش) به وجود آمد. این جنبش به منظور تبلیغ اسلام، از منطقه ای به نام میوات آغاز شد و به تدریج در سراسر هند و بعدها شبه قاره و حتی سایر کشورها گسترش یافت، به گونه ای که امروزه در جهان یکی از جنبش‌های اسلامی شاخه شده است.

این جنبش نیز مانند تمامی جنبش‌های اسلامی در هند ریشه در استعمار انگلستان و حرکت اصلاح طلبانه شاه ولی الله دهلوی دارد که هم زمان با آغاز ظهور مسلمانان در هند آغاز شد. رهبران این جنبش به دعوت قبل از سیاست تاکید می‌کنند. و تا جامعه از هر جهت آماده برای فداکاری برای دین نباشند به سیاست روی نمی‌آورند. در این مقاله تلاش شده است تا به چگونگی شکل‌گیری و گسترش این جنبش در جهان و ایران پرداخته شود و تأثیرات این جنبش در مورد امنیت ملی مورد واکاوی قرار گیرد.

کلید واژه

مولانا محمد الیاس کاندهلوی، دعوت و تبلیغ، میوات، سیاست، امنیت

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات

- ۱- بیان مسئله ۱
- ۲- سوال یا سوالات تحقیق ۳
- ۳- فرضیه های تحقیق ۴
- ۴- روش تحقیق ۴
- ۵- روش گردآوری ۵
- ۶- پیشینه تحقیق ۶
- ۷- اهداف تحقیق ۷
- ۸- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی ۸
- ۹- مشکلات تحقیق ۹
- ۱۰- سازماندهی تحقیق ۹

فصل دوم: چارچوب نظری

- ۱- جنبش های اسلامی ۱۱
- ۲- دسته بندی جنبش های اسلامی ۱۳
- ۳- نظریه تجدید حیات اسلامی ۱۴
- ۴- نظریه ادواری ۱۵
- ۵- بحران هویت ۱۹
- ۶- جنبش احیای دین در هند ۲۱

فصل سوم: جنبش های اسلامی در هند

- ۱- وهابیت ۲۸
- ۲- جنبش اسلامی در پاکستان ۳۲
- ۳- اخوان المسلمین ۳۴
- ۴- جنبش مهدیون ۳۷
- ۵- جنبش طالبان ۳۸
- ۶- سید قطب ۳۸

- ۷- سید جمال الدین اسدآبادی..... ۳۸
- ۸- هندوستان..... ۴۱
- ۹- اسلام در شبه قاره هند..... ۴۲
- ۱۰- مکاتب فقهی مسلمانان هندوستان..... ۴۷
- ۱۱- نهضت های اصلاحی در هند..... ۵۲
- ۱۲- مجدد هزاره دوم..... ۵۲
- ۱۳- جنبش دهلوی..... ۵۳
- ۱۴- مجاهدین..... ۵۹
- ۱۵- جنبش هندی خلافت..... ۶۰
- ۱۶- جنبش علیگره..... ۶۵
- ۱۷- جنبش اصلاح طلب بحرا..... ۶۷
- ۱۸- جنبش فرائضه..... ۶۸
- جمع بندی فصل..... ۷۰

فصل چهارم: جماعت دعوت و تبلیغ

- ۱- جماعت تبلیغی..... ۷۳
- ۲- چگونگی شکل گیری..... ۷۴
- ۳- انگیزه پیدایی جنبش..... ۷۷
- ۴- اصول و مبانی فکری آن..... ۷۹
- ۵- ارکان دعوت..... ۸۱
- ۶- مرامنامه جماعت تبلیغی..... ۸۳
- ۷- رهبران جنبش تبلیغ..... ۸۴
- ۸- مسایل بنیادین دعوت..... ۸۸
- ۹- انتقادات از جماعت دعوت و تبلیغ..... ۹۳
- ۱۰- سازمان و سازماندهی..... ۹۳
- ۱-۱۰- مسجد..... ۹۶
- ۲-۱۰- امیر..... ۱۰۰
- ۳-۱۰- شورا..... ۱۰۲
- هجرت..... ۱۰۳

۱۰۵.....	۱۱- دولت اسلامی.....
۱۰۷.....	۱۱- برخورد با سیاستمداران و زمامداران.....
۱۰۹.....	۱۲- حزب و حزب گرایی.....
۱۰۹.....	۱۳- جماعت تبلیغ و زنان.....
۱۱۰.....	۱۴- مناطق مورد فعالیت جنبش جماعت دعوت و تبلیغ.....
۱۱۱.....	۱۵- سیاست و جنبش جماعت دعوت و تبلیغ.....
۱۱۵.....	۱۶- جماعت تبلیغ و غرب.....
۱۱۶.....	۱۷- برگزاری جماعات تبلیغی.....
۱۱۹.....	۱۸- مبانی همبستگی مسلمانان از نظر تبلیغی ها.....
۱۲۲.....	۱۹- وسایل دعوت.....
۱۲۴.....	۲۰- جماعت تبلیغ و طبقات اجتماعی.....
۱۲۶.....	۲۱- نظریه هرایر دکمجان و جماعت تبلیغ.....
۱۲۷.....	۲۲- ویژگی های جماعت تبلیغ به طور کلی.....
۱۲۸.....	۲۳- جماعت دعوت و تبلیغ در ایران.....
۱۳۷.....	جمع بندی فصل.....

فصل پنجم: جماعت تبلیغ و امنیت ایران

۱۴۰.....	۱. مفهوم امنیت.....
۱۴۳.....	۲. گفتمان های امنیت.....
۱۴۵.....	۳. امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۴۶.....	۴. تهدید ها و فرصت ها.....
۱۵۱.....	۵. جماعت دعوت و تبلیغ: تهدیدات و فرصت ها.....
۱۵۲.....	۶. قوم بلوچ.....
۱۶۶.....	۷. جمع بندی فصل.....
۱۶۷.....	نتیجه گیری.....
۱۷۳.....	منابع و مأخذ.....

فصل اول:

کلیات

۱- بیان مسئله

جنبش های اسلامی، حرکت هایی اصلاح طلب، مردمی سازمان یافته می باشند که خواهان جایگزینی وضع موجود با وضع مطلوب بر اساس دستورهای شرعی اسلام در همه ابعاد فکری، اعتقادی و سیاسی- اجتماعی از شیوه های مسالمت آمیز و غیر مسالمت آمیز در جوامع اسلامی هستند. (پاشاپور، ۱۳۸۲: ۷۰)

مقطع زمانی قرن ۱۰ و ۱۱ هجری را باید مقطعی بشماریم که تمدن اسلامی از اوج و اعتلای خود فاصله می گیرد و به تدریج از آن پس شعله های تمدن اسلامی رو به کاستی می گذارد تا حدی که در قرن ۱۲- ۱۳ هجری عملاً در مسیر افول می افتد. البته آنچه سبب این هبوط مدنیت در جهان اسلام می گردد دارای عوامل متعدد است. بخشی را باید به حساب علل درونی جامعه مسلمان گذاشت و برخی عواملی است که از بیرون بر پیکره تمدن اسلامی لطمه وارد آورده اند. در پی تحولات داخلی در جهان اسلام مسلمانان از یک طرف گرفتار فقر و فلاکت، جهل، و جمود، ظلم و استبداد، فساد و تباهی و خواب و غفلت شده؛ در نهایت عجز و درماندگی و عقب ماندگی دست و پا می زدند و از طرف دیگر، چنان وضعیت داخلی آنها در معرض هجوم غرب و ورود تمدن غربی قرار گرفتند که با دو ابزار دانش و تفکر جدید، صنعت، تکنولوژی و ابزار سیاسی استعماری، غارتگران متوجه جهان اسلام شده بودند. این دو مسئله یعنی انحطاط و عقب ماندگی داخلی و مسئله غرب در پیوند تنگاتنگ با یگدیگر مصائب و مشکلات عدیده ای را برای جوامع مسلمان در دوره معاصر به همراه داشت. (موثقی، ۱۳۸۰: ۹۳)

شکل گیری جنبش های اسلامی از یک سو متأثر از عوامل عینی مانند استعمار غرب، انحطاط فکری و استبداد داخلی، الغای خلافت عثمانی، سکولار سازی شتابزده جوامع اسلامی، شکست های نظامی مسلمانان از بیگانگان، شکست الگوهای رقیب مانند ناسیونالیسم و سوسیالیسم غربی، و انحطاط درونی (بحران مشروعیت، بحران هویت، توزیع ناعادلانه ثروت، فساد و سرکوب)، بوجود آمدند و از سوی دیگر متأثر از عوامل فکری و اندیشه مانند آموزه های اصلاح طلبانه و دستورات دینی مبتنی بر مبارزه با ظلم، کفر و طاغوت و تلاش برای ایجاد جامعه ای با ارزش دینی می باشد. در نتیجه جنبش های گوناگونی به وجود آمدند که یکی از آنها جنبش «شاه ولی الله دهلوی» بود.

شاه ولی الله که از فساد و انحطاط جامعه اسلامی و تباهی و تفرقه مذهبی، فکری و اجتماعی مسلمانان سنی در هند رنج می برد، به ضرورت اصلاح و نوآوری و تحول فکری متناسب با اوضاع و احوال عصر پی برد.

او به رغم گرایشهای صوفیانه همانند ابن الوهاب شعارهای اصلاحی سر داد و به منظور بر گرداندن اسلام به شهرت و اعتبار اولیه، به نفی خرافات و بدعتها و پیرایه ها و طرح شعار بازگشت به اسلام راستین و بویژه رفع تفرقه و تشتت از میان مسلمانان سنی و ایجاد وحدت میان مذاهب اسلامی (غیر از تشیع) و آشتی دادن پیراوان آن مذاهب و مکاتب صوفیانه همت گذاشت.

جنبش شاه ولی الله سر چشمه بسیاری از حرکت ها و جنبشهای بنیادگرا، اصلاح طلب و اسلامی در هند از زمان استعمار انگلیس بر هند بود. جماعت تبلیغ هند همانند بسیاری از جنبش ها و حرکت های مسلمانان در دوران استعمار انگلیس، ریشه در حرکت شاه ولی الله دارد.

این جنبش توسط مولانا محمد الیاس کاندهلوی در منطقه میوات به وجود آمد مولانا در منطقه میوات رشد کرد ایشان به دلیل حضور مدام در منطقه از اوضاع نابسامان آن آگاهی کافی داشت در ابتدا ایشان معتقد بود که آموزش جوانان میواتی از طریق مدرسه ادامه پیدا کند اما مدتی بعد بر اثر کسب تجربه و آگاهی از عدم کارایی این روش به این نتیجه رسید که نظام آموزشی فقط امکان اصلاح و تعلیم فردی را فراهم می کند در حالی که وسعت انحطاط و نابسامانی نیازمند اصلاح و تعلیم جمعی است و همچنین ایشان پیراستن جامعه از بدعت ها و انحرافات را نیازمند حرکتی عمومی می دانست. برای این حرکت، روشی ابداع کرد که در قالب جماعت تبلیغ ظهور کرد.

این جنبش از هندوستان از منطقه میوات آغاز به کار کرد به تدریج در سراسر دنیا پخش شد و به جنبشی فراگیر و پرطرفدار تبدیل شد. از جمله مناطقی که در آن جنبش جماعت تبلیغ فعال است جنوب شرق ایران است. شبکه جماعت تبلیغ در بلوچستان و در میان سنیان بسیار گسترده است. این شبکه از مساجد و مدارس دیوبندی استفاده می کند تا رسالت تبلیغی خود را به اقصا نقاط دنیا برساند. اینکه دقیقاً از چه زمانی گروه های تبلیغی فعالیت خود را در بلوچستان شروع کردند روشن نیست ولی می توان حدس زد که آنها از سال ۱۹۷۰ در بلوچستان ایران فعالیت خود را آغاز کردند. این جنبش در ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته و هنوز ناشناخته مانده است و هاله ابهام در مورد این جنبش نزد شیعیان وجود دارد. بنابراین در این تحقیق سعی شده به دنبال واکاوی نقش این جنبش در جنوب شرق ایران بپردازم و با توجه به سوالات و فرضیات مطرحه ذیل به این موضوع پرداخته شود.

۲- سوال یا سوالات تحقیق :

سوال اصلی:

فعالیت جنبش دعوت و تبلیغ در جنوب شرق ایران دینی است یا سیاسی؟

۳- : فرضیه یا فرضیه ها :

۳.۱. این جنبش در سطح کلی در لباس دین فعالیت می کند اما هدف اصلی آن تشکیل حکومت در کشورهای اسلامی است. فعالیت های سیاسی جنبش تبلیغ در ایران در پوشش دین انجام می گیرد.

سوالات فرعی:

۱ نقش اهل سنت ایران در جنبش دعوت و تبلیغ چیست؟

فرضیه.

هم زمان با اوج این جنبش در کشورهای شبه قاره، گروهی از اهل سنت ایران در مراکز عملی و سیاسی شبه قاره این جنبش آشنا شدند و پس از بازگشت به ایران به نشر اندیشه جنبش در ایران پرداختند و شعبه های از جنبش دعوت و تبلیغ را در منطقه خودشان نهادینه کردند.

۲- تاثیر جنبش دعوت و تبلیغ بر امنیت ایران چیست؟

گرایش حاکم بر جنبش دعوت و تبلیغ مبنی بر تبلیغ مذهب اهل سنت در ایران شیعی مذهب تاثیر منفی بر امنیت ملی دارد.

۴- روش تحقیق: توصیفی، تحلیلی.

در تحقیقات توصیفی محقق به دنبال چگونگی بودن موضوع است و می خواهد بداند پدیده، متغیر، شی یا مطلب چگونه است. به عبارت دیگر، این تحقیق وضع موجود را بررسی می کند و به توصیف منظم و نظام

دار وضعیت فعلی آن می پردازد و ویژگی های و صفات آن را مطالعه و در صورت لزوم ارتباط بین متغیر ها را بررسی می نماید.

در تحقیقات توصیفی محقق می تواند به ارزیابی شرایط کار، موقعیت پدیده، روش های کار، عقاید و اطلاعات و جمعیت شناسانه پردازد و در صورت لزوم روابط بین متغیر های مورد مطالعه را بررسی و شناسایی کند.

تحقیق تاریخی با استفاده از اسناد و مدارک معتبر انجام می شود تا از این طریق بتوان ویژگی های عمومی و مشترک پدیده ها و حوادث تاریخی و دلایل بروز آن ها را تبیین کرد؛ مثلا تحقیق تاریخی می تواند به بررسی اوضاع و احوال دولت ها و نحوه عمل شان و نوع روابط شان با مردم پرداخته، عوامل سقوط آن ها را تشخیص داده، بر اساس آن نظریه ارائه دهد. تحقیقات تاریخی همواره با مشکلات فراوان رو به روست که مهمترین مشکل آن عدم حضور محقق در صحنه واقعه است تا بتواند به طور زنده اطلاعات و مدارک مورد نیاز را گردآوری کند؛ در نتیجه، منبع عمده اطلاعات و داده های او اسناد، شواهد و مدارکی است که می تواند حول مساله تحقیق به آن ها دسترسی پیدا کند.

۵- روش گردآوری مطالب:

مصاحبه، مشاهده، اسنادی، کتابخانه ای.

روش های کتاب خانه ای در تمامی تحقیقات علمی مورد استفاده قرار می گیرد، ولی در بعضی از آن ها در بخشی از فرایند تحقیق از این روش استفاده می شود و در بعضی از آن ها موضوع تحقیق از حیث روش، ماهیت کتابخانه ای است و از آغاز تا انتها متکی بر یافته های تحقیق کتاب خانه ای است. در تحقیقاتی که ماهیت کتاب خانه ای دارند تقریبا تمام تلاش محقق در کتاب خانه ها صورت می پذیرد. حتی در تالیفات و تصنیفات نیز از این روش، یعنی روش کتاب خانه ای، استفاده می شود؛ بنابراین با توجه به نقش و سهمی که روش های کتاب خانه ای در تحقیقات علمی به طور کلی دارد، محققان از روش های کتاب خانه ای مطلع بوده، تجربه و تبحر لازم را در استفاده از آن ها به دست آوردند.

در روش کتاب خانه ای اسناد گوناگونی مورد استفاده محقق قرار می گیرد، اعم از آنکه تحقیق کلا به روش کتاب خانه انجام شود یا این که بخشی از فرایند تحقیق را مطالعات کتاب خانه ای تشکیل دهد و اسناد

عمده در مطالعات کتاب خانه ای عبارتند از: کتاب، مقاله ها و مجله ها، میکرو فیلم و میکروفن، دیسک ها و دیسکت ها رایانه ای، سایت ها و سیستم ها اطلاع رسانی، اسناد اصل، اسناد دولتی و نشریه رسمی دولتی.

مصاحبه روشی است که در آن اطلاعات مورد نیاز تحقیق از طریق ارتباط مستقیم بین پرسشگر یا محقق با پاسخگو گردآوری می شود. در واقع، مصاحبه یک مکالمه دو طرفه است که با طرح سوال مصاحبه گر به منظور کسب اطلاعات مربوط به تحقیق آغاز می شود. این امر می تواند به صورت رو در رو یا برقراری ارتباط تلفنی انجام پذیرد.

مشاهده: یکی از روش های موثر و کارآمد در تحقیقات موردی است. اطلاعاتی را که محقق از طریق روش مشاهده می تواند کسب کند، کمتر می توان از طریق روش های دیگر به دست آورد؛ زیرا مشاهده به محقق اجازه می دهد که مستقیماً پدیده مورد مطالعه را ببیند و واقعیت را به طور مستقیم یا بی واسطه درک کند.

۶- سوابق تحقیق: در مورد جنبش دعوت و تبلیغ؛ گرچه مباحث و تحقیقاتی صورت گرفته، اما این پژوهش ها که برخی از آنها ذیلاً خواهد آمد، اولاً: دلیل عدم نگاه منسجم و نظام مند به جنبش دعوت و تبلیغ ثانیاً: به خاطر فقدان بررسی مستقیم مقوله ی "جنبش دعوت و تبلیغ در جنوب شرق ایران"، دارای نقصان و کاستی بوده است. در واقع تحقیقات صورت گرفته در این باره، نگاهی کل گرایانه به جنبش دعوت و تبلیغ داشته اند و سیاست از دیدگاه جنبش دعوت و تبلیغ، فعالیت های آن در ایران و تاثیر جنبش دعوت و تبلیغ بر امنیت ایران مورد واکاوی قرار نگرفته است. برخی از کتاب های که در این زمینه وجود دارد می توان از آنها بهره گرفت، عبارتند از:

۱- مولانا ابو الحسن ندوی در کتاب «مولانا محمد الیاس و نهضت دعوت و تبلیغ» که در سال ۱۳۷۷ به فارسی توسط مولانا قاسم ترجمه شد. موضوع کتابش را زندگی نامه موسس این جنبش اسلامی قرار داده است و احوالات و سخنان و اعمال ایشان را در این کتاب آورده و توضیحات مختصری راجع به جامعه هند آورده است. و جنبه های گوناگون جماعت تبلیغ را نادیده گرفته است.

۲- مولانا محمد شاهد سهارنپوری در کتاب «بینش دعوت و شناخت و درک آن» که در سال ۱۳۸۴ توسط عبد الرحمن ریگی به فارسی ترجمه شده است. موضوع کتابش را به مولانا محمد انعام حسن قرار داده است که سومین رهبر جنبش اسلامی است که ایشان محور فعالیت های این جنبش را مسجد قرار داد و

نظریات ایشان را راجع به موضوعات مختلف آورده است. این کتاب نیز دیدگاه های کلی راجع به موضوعات مختلف آورده است و جماعت تبلیغ را از نگاه ایشان بررسی کرده است.

۳- مولانا محمد عمر پالنپوری در کتاب «دعوت و مراحل چهار گانه آن» که در سال ۱۳۸۷ توسط محمد یاسین قادری به فارسی ترجمه شده است. در کتابش مراحل مختلف دعوت را توضیح داده است و مثال های را راجع به این مراحل آورده است. فقط محدود به همین مسائل است و جنبه های سیاسی این جنبش را به کلی نادیده می گیرد.

۴- مولانا محمد عاشق الهی بلند شهری در کتاب «شش حرف» که در سال ۱۳۸۸ توسط مولانا غلام محمد سربازی به فارسی بر گردانده شده است. ایشان در این کتاب اصول اولیه جنبش را توضیح داده است این شش حرف را همیشه داعیان باید داشته باشند که عبارتند از ۱- کلمه طیبه ۲- نماز ۳- ذکر و علم ۴- اکرام مسلمان ۵- اخلاص نیت ۶- دعوت و تبلیغ. همچنین توضیحاتی را راجع به سفرهای تبلیغی آورده است.

۵- محمد رضا حافظ نیا در کتاب وضعیت ژئوپلیتیکی پنجاب در پاکستان که در سال ۱۳۷۹ به چاپ رسیده است جنبش دعوت و تبلیغ را از لحاظ مبانی فکری و عقیدتی، چگونگی شکل گیری، نحوه فعالیت و اقدامات این گروه را مورد بررسی قرار می دهد و نحوه سازماندهی این گروه را شرح می دهد. این کتاب نیز در مورد جماعت تبلیغ ایران بحث نکرده و به طور کلی بحث های مختصری را در باره جماعت تبلیغ آورده است.

۷- اهداف تحقیق :

این تحقیق با هدف آشنایی محقق و خواننده این تحقیق با موضوع جنبش دعوت و تبلیغ در جنوب شرق ایران انجام شده است.

۸- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح :

۸.۱. جنبش اجتماعی: به کوشش جمعی برای پیشبرد هدف یا مقاومت در برابر دگرگونی در یک جامعه اطلاق می شود.

مفهوم جنبش اجتماعی^۱ مانند اغلب مفاهیم در علوم اجتماعی بخشی از واقعیت را توصیف نمی‌کند، بلکه عنصری از یک شیوه خاص برساختن واقعیت اجتماعی است. وجود جنبش‌های اجتماعی به‌عنوان بخشی از زندگی اجتماعی و سیاسی غرب به‌ویژه در دوران مدرن به امری کم و بیش عادی تبدیل شده است. جوامع غربی و غیرغربی در طول چند سده گذشته تقریباً به طور مستمر با انواع جنبش‌های اجتماعی از قبیل جنبش دهقانی، کارگری، سندیکالیستی، اسلام‌گرا، ضد استعماری، جنبش زنان و ... روبرو بوده‌اند. (مشیرزاده، ۱۳۸۱: ۹)

فرهنگ واژگان آکسفورد جنبش اجتماعی را جریان یا مجموعه‌ای از کنش‌ها و تلاش‌ها از سوی مجموعه‌ای از افراد که به شکلی کم و بیش پیوسته به سوی هدف خاصی حرکت می‌کنند یا به آن گرایش دارند تعریف می‌کند. ماکس وبر نیز آن را اقدام جمعی گروهی از افراد جامعه می‌داند که برای نیل به هدفی کم و بیش مشخص کنش‌های اجتماعی متفاوتی را به عنوان رفتار انسانی معناداری که به کنش کنشگران دیگری برمی‌گردد تعریف می‌کند. (همان: ۱۰) روشه گی می‌گوید: جنبش اجتماعی عبارت از سازمانی کاملاً شکل گرفته و مشخص است که به منظور دفاع، گسترش و یا دستیابی به اهداف خاصی به گروه‌بندی و تشکل اعضا می‌پردازد. (روشه، ۱۳۶۶: ۱۶۴)

جنبش‌های اجتماعی با شکل‌های ابتدایی رفتار جمعی از قبیل آشوب متفاوتند؛ زیرا جنبش‌های اجتماعی سازمان‌یافته‌تر و پایدارتر از رفتار جمعی است. رفتار جمعی به آن نوع رفتار گروهی گفته می‌شود که بدون ساختار، خودانگیخته، عاطفی و پیش‌بینی‌ناپذیر باشد. (کافی، ۱۳۸۵: ۲۵۳)

توافق تقریباً عامی وجود دارد که جنبش‌های اجتماعی می‌بایست به‌عنوان یک نوع خاص تضاد اجتماعی در نظر گرفته شوند. تضاد متضمن تعریف روشنی است از حریفان یا کنشگران رقیب و از منابعی که برای آن مبارزه می‌کنند یا برای در اختیار گرفتن کنترل آن مذاکره می‌کنند. وجه مشترک همه انواع تضاد اجتماعی رجوع به کنشگران واقعی - یعنی سازمان‌یافته - و اهدافی است که برای همه حریفان یا رقیبان ارزشمند باشد. (کوهن، ۱۳۸۶: ۷۲-۷۱)

۸.۲. شریعت: در این پژوهش، مراد از شریعت، مجموعه‌ای از گزاره‌های دینی در قالب هست‌ها و باید‌ها و نباید‌هاست که از آیات قرآنی، احادیث نبوی و فهم و سیر عمل سلف از طریق فقه و اجتهاد محدود و در بستر یک سنت فکری می‌توان آنها را استخراج نمود. این گزاره‌ها برای مومنان تکلیف ایجاد می‌کند.

¹ Social Movement

رابطه دین و سیاست بسیار پیچیده است و تاکنون برای شناخت آن به طور عمده از دو روش استقرایی و انتزاعی/منطقی استفاده شده است. برخی نویسندگان مانند ماکس استهکاوس به وجود این دو روش اشاراتی داشته اند. در روش استقرایی به کمک معارف پسین پیوند هایی که میان ادیان مختلف و سیاست در طول تاریخ برقرار بوده، استقرا شده سپس با معیارهای مختلف دسته بندی می شوند. در این روش، که در علوم اجتماعی به کار می رود، با کنار نهادن چند گزاره جزئی، که از مشاهدات گوناگون به دست آمده، گزاره هایی کلی به دست می آید که بیانگر الگوهای رابطه دین و سیاست است. اما در روش دیگر با به کار گیری معارف پیشین و با تعریفی که گوینده از دو مفهوم دین و سیاست ارائه می دهد، و با توسل به نسب اربعه موجود در منطق صوری- یعنی تساوی، عموم و خصوص مطلق، عموم و خصوص من وجه و تباین- مدل هایی فرضی و نمونه هایی آرمانی انتزاع می شود. (اسماعیلی، ۱۳۸۶: ۴)

حاتم قادری از رابطه دین دولت الگوی شش گانه ای ارائه می کند:

- ۱- تفسیر موسعی از دین که سیاست را هم شامل می شود. (دین سالاری)
- ۲- تفسیر موسعی از سیاست که دین را هم در بر می گیرد. (دولت سالاری)
- ۳- دین و سیاست کاملاً بر هم منطبق هستند. (وحدت کامل)
- ۴- هر دو، نقاط مشترک و موضوعات مورد علاقه واحدی دارند ولی تمام قلمروهای آنان بر یگدیگر منطبق نیست. (هستی سالاری)
- ۵- دین و سیاست قلمرو تفکیک شده ای دارند که هر کدام بر قسمتی از قلمرو انسانی تعلق خاطر دارند. تفکیک این قلمروها و وظایف، خود به دو گونه تقسیم می شود: گاهی می توان آن دو را کنار هم مشاهده کرد، همچون دو دایره ای که بر هم منطبق هستند، و گاهی می توان آن دو را جدا از هم مشاهده کرد به گونه ای که هیچ نقطه اتصالی نداشته باشند. (خودمختاری). (همان، ۵)

۸.۳. تبلیغ: تبلیغ در لغت از ریشه (بلغ) بمعنی رسیدن و تبلیغ از باب تفعیل به معنی رساندن چیزی است. اما در اصطلاح: تبلیغ، رساندن مجموعه ای از اطلاعات به مخاطب به منظور اقناع و برانگیختن احساسات او به سود یا بر ضد یک موضوع است.

بنابراین هنگامی که می‌گوییم تبلیغ و پسوند «دین» را بر آن می‌افزاییم مراد، مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی است که در جهت رساندن آموزه‌های دینی برای دیگران صورت می‌گیرد، چه در قالب نوشته باشد یا سخنرانی، وعظ، خطابه، فیلم، شعر، موسیقی، ..

۸.۴. میوات: در کشور هندوستان و در جنوب دهلی منطقه‌ای قرار دارد که در آن قوم میو زندگی می‌کنند. مورخین انگلیسی معتقدند که قوم میو از نژاد غیر آریایی قدیم هند می‌باشند.

۹- مشکلات و تنگناهای احتمالی تحقیق :

یکی از مشکلات آشکار مطالعات پیرامون جنبش دعوت و تبلیغ کمبود منابع و آثار مربوط به این جنبش به زبان فارسی است. گرچه در رسانه‌های گروهی رسمی و غیر رسمی بحث‌های فراوانی در مورد مسائل جنبش دعوت و تبلیغ مطرح می‌شود، اما این گونه مباحث یا جنبه روزنامه‌نگاری دارد و به دلیل عدم انتشار به صورت کتاب، در دسترس علاقمندان به مسائل جنبش دعوت و تبلیغ به ویژه دانشجویان قرار نمی‌گیرد. این کمبود مطالب به ویژه در مورد جنبش دعوت و تبلیغ آشکار به نظرمی‌رسد، چرا که فعالیت این جنبش در ایران محدود است و موانع قانونی پیش روی این جنبش قرار دارد و امکان پرداختن با این جنبش محدود است. و این سبب مشکلات فراوانی برای جستجوگر مسائل جنبش دعوت و تبلیغ فراهم می‌کند.

از دیگر مشکلات می‌توان به عدم همکاری سازمان‌های مربوط در این زمینه اشاره کرد.

۱۰- سازماندهی تحقیق : این تحقیق مشتمل بر پنج بخش است. در بخش اول کلیات پرداخته شده است. در فصل دوم برخی تئوری‌ها در رابطه با جنبش اسلامی مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم جنبش‌های مختلفی که در زمان‌های مختلف در هند به وجود آمده است و از مبانی اندیشه‌ای جنبش دعوت و تبلیغ محسوب می‌شوند، بررسی شده است. در فصل چهارم مبانی پیدایش این جنبش، رهبران، افکار حاکم بر این جنبش و هم‌چنین وضعیت این جنبش در ایران مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل پنجم تأثیرات مثبت و منفی جنبش دعوت و تبلیغ بر منطقه و کشور ایران مورد بررسی قرار گرفته است و در پایان نتیجه‌گیری این تحقیق آورده شده است.

فصل دوم

چارچوب نظری

جنبش های اسلامی

«جنبش» عبارت است از «حرکت یا رفتار گروهی نسبتاً منظم و با دوام برای رسیدن به هدف اجتماعی -

سیاسی معین و بر اساس نقشه معین که ممکن است انقلابی یا اصلاحی باشد.» (آقا بخشی، ۱۳۷۴: ۲۱۳)

تام با تامور در جامعه شناسی سیاسی نیز جنبش را چنین تعریف می کند:

به طور کلی جنبش اجتماعی و سیاسی به کوشش جمعی برای پیشبرد هدف یا مقاومت در برابر دگرگونی

در یک جامعه اطلاق می شود. (باتامور، ۱۳۷۴: ۵۶)

دکتر کلیم صدیقی در تعریف «جنبش اسلامی» می نویسد:

نهضت اسلامی به آن بخشی از امت اطلاق می شود که امکانات و منابع معنوی، فکری، مادی و انسانی خود

را در جهت تاسیس حکومت اسلامی بسیج می نماید. (صدیقی، ۱۳۷۵: ۱۰۷)

البته جنبش الزاماً یک حزب با سازماندهی و رهبری واحد نیست. «یک جنبش معمولاً به علت گستردگی

افکار و عقاید، طیف وسیعی از مردم را در خود جای می دهد و غالباً به ایجاد انواع گروه های نسبتاً آشکار

سیاسی در درون خود گرایش دارد.» (موثقی، ۱۳۷۴: ۲)

اگر بخواهیم «جنبش» را با پسوند «اسلامی» به کار ببریم، معنای آن «تلاش جمعی و نسبتاً منظم برای پیشبرد

اهداف اسلامی» خواهد داشت. (عارفی، ۱۳۷۹: ۱۷)

جنبش های اسلامی در تمام کشورهای اسلامی در یک امر محوری، اشتراک دارند و آن احیای قوانین و

ارزش اسلامی است.

اما اساس این که این ارزش ها ماهیت سنتی داشته اند یا نوگرا، اصلاح طلب باشد یا انقلابی، گرایش های

مختلفی را در جنبش اسلامی می توان مشاهده کرد. جنبش از نظر گرایش های فکری، انواع مختلفی پیدا

می کند که بررسی آن از حوصله بحث خارج است.

با توجه به توضیحات فوق، «جنبش اسلامی» را در این پژوهش چنین تعریف می کنیم: جنبش اسلامی

عبارت از کوشش جمعی اسلام گرایان برای تحقق عملی قوانین و احکام اسلامی در تمامی زمینه ها از

طریق در اختیار گرفتن قدرت سیاسی است. شایان ذکر است که در این جا واژه های «جنبش

اسلامی»، «گروه های اسلامی»، «اسلام گرا» و «بنیادگرایان» مترادف هم به کار رفته و از آنها معنای واحدی

اراده شده است.

جنبش های اسلامی در کلیه کشورها مسلمان، به اسلام تنها راه حل برای غلبه برای وضع نابسامان